

kritikus csoportjából kiemeljük *Ralph Fox*, *Montague Slater*, *T. H. Wintringham*, *Derek Kahn*, *Barbaran Nixan* és *Ralph Wright* neveit. Még újabbak és fiatalabbak is jelentkeznek: *David Gascoyne* és *Dylan Thomas*, akik szürrealista irányzatúak. De vannak tisztán munkásírók is, akik közül néhányan már ismertek, mint *James Hanley* és *Ralph Bates*. Szabad megnyilatkozási lehetőségük céljából alapították a *Left Review*-et és azért is, hogy közeledjenek a valóban haladó polgári írókhoz (*New Country*). Ugyanekkor, hogy az angolok megismerhessék az új külföldi hasonló törekvésű és szellemű írókat, alapították *Ralph Fox* és *Christophe Isherwood* közreműködésével a *New Writing* c. havonként kétszer megjelenő magazint. Az első szám négy hónappal ezelőtt jelent meg és jó fogadtatásra talált. Jól mondta egy kritikus róla: „Az uccák és tömegek élete visszatér az angol irodalomba”. (J. L.)

ERASMUS ÉS A BÉKE. (Erasmus halálának 400. évfordulójára). A mai pacifizmus összes válfajainak közös jellege, hogy végső fokon a tőkés rend dekadenciájának jelenségei.

A hübéri rendszer összeomlásának korszakát vizsgálva, a pacifizmus maihoz hasonló feltörését tapasztaljuk. A XVI. század elején alakultak ki a modern kor nagy nemzetei. 1500 körül született meg a modern Anglia, Franciaország és Spanyolország. A királyok szövetséget kötöttek a kereskedőkkel és a bankárokkal a hübér urak leverésére és a katolikus egyház hatalmának megtörésére. A humanisták, mint e társadalmi forradalom teoretikusai lerombolták a hagyományos gondolkodási módszereket és a kereszténységnek az ésszel való kibékítésén alapuló új erkölcs szükségességét hangoztatták. Elismert vezérük, Erasmus maró intelligenciáját egyformán alkalmazta a társadalmi let és az előítéletek kérdéseinek taglálásában. Erasmus világpolgárnak nevezte magát és a politikai problémákat az összes uralkodóktól független ember szempontjából tárgyalta. Igaz, gyakran halmozta el túlzott dicséretekkel korának egyik vagy másik hatalmasát, akitől éppen támogatást várt, de még gyakrabban mondotta ki nyíltan, amit gondolt s védelmezte a polgár szempontját az uralkodók politikájával szemben. Műveiben gyakran kitért a háború problémájára és állandóan, mint a háború kérlelhetetlen ellenfele mutatkozik bennük. Erasmus e kérdéstről a legrészletesebben a *Béke siratása* című, 1517-ben megjelent művében nyilatkozott.

Az még csak érthető, hogy a közönséges tanulatlan emberek rosszulindulattal viseltetnek egymással szemben — írja Erasmus — de szomorú, hogy a királyok udvarai és az apátságok házai, amik a művelődés központjai sokkal veszélyesebb viszályok előidézésében bűnösök. A patoták forrásai, állandó okozói a háborúnak. A keresztény vallás s maga a természet békére inti az embert.

A köznép, a városi polgárság bőséges, boldog életet épít magának, ha békében hagyják, de „az uralkodók és a nemesek igazságtalansága lerombolja jólétüket. Gyakran öreg emberek,

HELYREIGAZÍTÁS

A *Korunk julius-augusztusi* számában az 587. oldal felülről számított 16. sorában az „örök tanulság” helyett örök tanulóság, az 589. oldalon pedig a felülről számított 10. sorban az „igazolja” szó helyett igazolója olvasandó. Hasonlóképp meg kell említenünk, hogy a 612. oldaltól kezdődőleg közölt Tudor Argezi verseket Salamon Ernő munkatársunk fordította.

kiknek pedig bölcsnek kellene lenniök, tanácsolják az uralkodóknak, hogy háborút indítsanak. „Nézzünk vissza az utolsó tizenkét év háborúira; vegyük szemügyre az őket előidéző okokat s megállapíthatjuk, hogy mindet a hatalmasok javára vezették és hogy e háborúk kimondhatatlan károkat okoztak a népnek, amelynek leggyakrabban semmi beleszólása sem volt sem megindításukba, sem következményeikbe.”

Erasmus rámutat arra, hogy a háborús uszítók mennyire megrontják az emberek lelkületét. „Szorgalmasan összegyűjtenek és tulozva terjesztenek minden olyan hirt, amely a háborút elősegíti. Rágalmakkal halmozzák el ellenfeleiket.” A háború megakadályozására Erasmus egész sor ugyancsak változatos intézkedést ajánl. A háború helyébe a döntőbíráskodást kell állítani. Biztosítani kell a határokat és az uralkodóknak meg kell tiltani, hogy országukból eladjanak vagy elidegenítsenek. Ugyancsak meg kell akadályozni az uralkodó családok közötti házasságokat, amelyek gyakran adnak háborúra okot. A katonáktól meg kell tagadni a bűnbocsánatot és az egyházi temetést. A papságnak állandó kampányt kell vezetnie a háború ellen és óvnia kell a népet attól, „hogy a nemzeti dicsőségnek nevezett kísértetben higgyen”. S Erasmus szüntelenül ismételteti, hogy a katonák (t. i. az ő idejének katonái) züllött, becstelen s az emberiségre nézve szégyenletes teremtések. Erasmus elismeri „az országot megrohanó ellenség erőszakának visszaverésére irányuló” háború jogosultságát, de szerinte minden embernek a saját lelkiismeretére kell hallgatnia és el kell távoznia a hadseregből, ha meggyőződik arról, hogy az nem az igaz ügyet védelmezi. Világosan kitűnik ebből az összefoglalásból, hogy Erasmus nem gyógyszer ajánl a háború ellen, hanem csak enyhítőszeret. Meglepő, hogy Erasmus felfogása a háború természetéről és okairól mennyire közel áll a ma uralkodó nézetekhez. Valóban az „uralkodó” helyett „pénzügyi és ipari oligarchiát”, a „papság” helyett pedig „a népnevelés és propaganda, sajtó és a rádió teljes apparátusát” értjük és ha a nép alatt Erasmus kereskedői és bankárai helyett a dolgozó rétegekre s a középosztályra gondolunk, úgy jogszerűen állíthatjuk, hogy, mutatis mutandis, felfogása korunkra nézve is helytálló. Ezek után már az sem lephet meg bennünket, hogy annyi modern békebarát vallja Erasmus hatástalannak bizonyult hitét: hogy, a háború megakadályozása céljából változtassuk meg az emberi lelket a nevelés által.

Erasmus a humanisták csoportjához tartozott, azokhoz a gondolkodókhöz, akik bár szoros kapcsolatban állottak a városi polgárság idejükben kifejlődő osztályával és azzal a társadalmi forradalommal, amely a városokat és a középosztályt tette a kultúra hordozóivá... de nevelésükben és anyagi érdekeikben még mindig a régi hatalmaktól, az uralkodóktól, az egyháztól és a hűbéri nemességtől függtek. Erasmus patrónusai a canterbury-i érsek, Thomas Cromwell, Ferdinánd császár s maga a pápa volt. Ha eltűntek volna az ilyen mecénások, úgy a kutatás vagyis az ésszerű

KORUNK HIREI

Tihanyi Lajos, a Párisban élő kitűnő festő előfizetési felhívást tett közzé 1908—1922 között készült festményeinek 32 (22x28 nagyságban készült) reprodukcióját tartalmazó mappájára. A kiadást előkészítő bizottság tagjai: Bölöni György, Jacques de la Frégonnière, Károlyi Mihály, Korda Sándor, André Malraux és Meller Simon. A mappa ára, különböző minőségű kiállításban 200, 100 illetve 50 frank. Megrendelhető a titkárság címén: Paul Salamon: Paris 11-e, 3, rue de Marivaux.

kultura, lehetetlenné vált volna. Erasmus megengedte ugyan magának azt, hogy (mint kortársai mondták) ugyancsak „elővigyázatlanul” bírálja kora uralkodó hatalmainak módszereit és felfogásait, de inkább keserűen, mint gunyosan a belülről való reformot ajánlotta, vagyis azon a véleményen volt, hogy a társadalmat a felvilágosodott uralkodók, püspökök és pápák, nem pedig az erőszakos forradalom kell, hogy megváltoztassa. Az ész eme dicsérete számára az erőszakos tömegmozgalom elkerülését jelentette. Jellemző, hogy idegenkedve, ellenségesen fogadta az Egyház ellen Luther által intézett támadást. Természetesen sokat helyeselt a katolikus egyház babonáinak és ceremóniáinak lutheri bírálatából, — Luther is sokat tanult tőle s nem igen hivatkozhatott volna a kereszténység forrásaira Erasmusnak az új testamentum kiadása és kommentálása által végzett előkészítő munkája nélkül. De Luther a régi dogmával ujat állított szembe; az észet nem szabadította fel. Észével egyidejűleg tömegmozgalmat hívott életre s a pápa és a Birodalom hatalma ellen az uralkodók és a nép erejével szállott sikra. (Luther sokat irt németül, a tömegek számára; Erasmus mindig latinul irt, mert csak az elítélhez fordult). Erasmus felakarta szabadítani az egyént a vak előítéletek alól; Luther a világi hatalomnak az egyházi ellenőrzés alól való felszabadításáért küzdött.

Luther a háborúval szemben vallott álláspontja szintén különbözött az Erasmusétól. Ő is tudta, hogy a háborúkat az uralkodók kapzsisága okozza, de dogmatizmusában nem ismerte el az egyén lelkiismereti szabadságát ebben a kérdésben. Erasmussal ellentétben azt állította, hogy a katonák is részesei a megváltásnak és a lutheránus ügy harcosainak megigérette a mennyei boldogságot.

Erasmus megoldása korának kérlelhetetlen dilemmájából származott, Luther egyáltalán nem tudott megoldást ajánlani. De az ellentétes felfogás, a népi lázadás hirdetése az igaztalan háborúkat vezető uralkodók ellen, szintén veszéllyel teljes volt. Ezt ajánlotta *Johann Wessel*, a XV. század végén élő és sok kérdésben ujtóan gondolkodó teológus. De Erasmus a parasztháborúk és a városi lázadások idején élt. És így tudatában volt a népi felkelés veszélyének. Abban az időben ez a gazdaságilag regresszív osztály uralmát és az önkényesen fantasztikus „prófétai” vallás terjedését jelentette. Bármily csodálatraméltó is! *Thomas Münzer-nék* és társainak lelkesedése, bátorsága és önfeláldozása, mégis bizonyos, hogy az ő kezdetleges bibliai kommunizmusuk a korai kapitalizmus gazdasági és kulturális alkotásainak megsemmisítésére törekedett. Érthető és menthető tehát, hogy a művelt polgárság mindennél jobban félt a „mob” uralomtól.

Ez a történelmi vázlat Erasmusnak a háború megakadályozására vonatkozó tervezetének. Az is kitűnik belőle, hogy miért maradt a mai korunk elvont pacifista gondolkodói által ajánlott megoldásokhoz hasonlóan hatástalan. (R. p.)

RAMON I. SENDER. Vannak írók, kiknek neve elválaszthatatlan valamely hatalmas történelmi eseménytől. *John Reed* azonnal az orosz forradalom képét idézi, *Barbusse* a világháború élményét jelenti, *Ramon I. Sender* a nemzetközi tudatban mindinkább a háború utáni Spanyolország szinte jelképes kifejezőjévé válik. Emberi és művészi fejlődése valóban visszatükrözi hazájának heves változásait és ha művét — regényeit, szindarabjait, riportársait, tanulmányait — a spanyol valóság hű, szinte okmányyszerű regisztrálásának tekintjük, azonnal azt is meg kell állapítanunk, hogy *Sender* nemcsak mint író, hanem, mint szenvedélyes,